

דפוסי השלטון הרומאי בארץ ישראל (מלך חסות – הורדוס והנציבים)

שלטון הרומאי העקיף: דמותו של 'מלך חסות' הורדוס

הורדוס שלט בשנים 37 – 4 לפנה"ס. הורדוס הוכתר למלך בידי רומא. מי הוא היה? הורדוס נולד לאחת המשפחות המכובדות באדום. **אביו היה יועץ ראשי לחשמונאים** ואימו הייתה נסיכה ערבית נבטית.

המדיניות של רומא במזרח היה להמליך מלכים בחסות בעיקר באזור סוריה. הרומאים היו זקוקים לערי פוליס כדי לשלוט בשטחי הכיבוש ולכן הם העדיפו לשלוט באמצעות **מושל מקומי**. כך הם יכלו להימנע **מחיכוכים** עם האוכלוסייה המקומית. מלכי החסות חויבו לספק חיילים וציוד צבאי למסעות המלחמה של רומאים.

המאפיינים העיקריים של שלטון הורדוס

משטרו של הורדוס היה **משטר דיכוי** המבוסס על עובדה שהיה **מלך בחסות רומא**, אותה רומא שגזלה מהעם את חירותו. מכיוון שמקור כוחו היה ברומא הוא עשה מעשים שעוררו את התנגדות היהודים. אך יחד עם זאת כל חייו הורדוס הנה **נאמן לרומא והשתתף בפולחן הקיסרות**. הוא האמין שהשלטון הרומאי הוא מקור לכל האושר האנושי, הצד והטוב. הוא לא העז להמרות את פיה של רומא ודאג לבטא את נאמנותו:

מבחינה מדינית: הורדוס **התנהל כמלך הלניסטי** לכל דבר, הורדוס סיגל לחצרו אופי הלניסטי מובהק – ערך משתים ומשחקים לכבוד הקיסר בירושלים ובקיסריה. הוא אירח את גדולי רומא, נסע לביקורים ברומא. שלח את בניו להתחנך ברומא. הפך את המנהל, מערכת משפט וצבא הלניסטיים. קריאת מבנים שונים על שם הקיסר ומשפחתו

מבחינה כלכלית - בהקפדה על תשלום מיסים, תמיכה כספית במשחקים האולימפיים ביוון. ותרומות נדיבות לערים רומיות.

הורדוס חשש מאופוזיציה ולכן **חיסל באופן שיטתי את צאצאי בית החשמונאים** ותומכיהם. בית המקדש בירושלים עדיין היו מרכז החיים היהודים אולם הורדוס מינה כהן גדול מטעמו (הוא ידע שלא יוכל להיות כוהן גדול בגלל שהיה אדומי במוצאו) – הוא **ביטל את הכהונה מבית צדוק** ורוקן אותה מתוכן בכך **שהפך את הכוהן הגדול לפקיד התלוי ברצונו**.

הורדוס העלה עילית חברתית חדשה – משפחת המלך, משפחות ממוצא אדומי, משפחות יהודיות מיוחסות ממצרים ומבבל שהיו נאמנות לו.

הורדוס **טיפוח אוכלוסייה לא יהודית** – הורדוס היה זקוק לאוכלוסייה הלא יהודית בשביל גיוס אנשים לצבא. הוא **בנה לנוכרים ערים הלניסטיות** סבסטיה, שומרון וקיסריה. בערים אלו הוא הושיב חיילים רומיים משוחררים ובכך הוכיח את נאמנותו לרומא.

יחד עם זאת הוא ערך **רפורמות שהקלו על העם** – פיתח את החקלאות, שיפר את דרכי המסחר, הקל במסים, חילק לעם תבואה בזמן בצורת, **בנה ושיקם את בית המקדש** "מי שלא ראה את מקדש הורדוס,

לא ראה בניין יפה מימיו" כאמרת חז"ל. **הורדוס בנה מבצרים (כמו מצדה), שיקם ערים ישנות ובנה ערים חדשות. בנה נמל, תיאטראות, אמפיתיאטרונים, היפודרום (מסלולי מרוץ סוסים) ועוד. לאורך כל ההיסטוריה ללא קם שליט יהודי שיכול היה להתחרות עם הורדוס בתחום הבניה. בפעולות אלו הוא לא הצליח לרכוש את לב היהודים ששנאו אותו.**

מדינת משטרה – היהודים שנאו את הורדוס ולכן הוא הפך את הארץ ל'מדינת משטרה' אסר על כינוס אספות, היו הרבה מלשינים, הוא כלא אלפים, הטיל אימה ובפחד.

מותו – הורדוס מת ממחלה קשה בשנת 4 לפנה"ס. הוא חילק את שטחי ממלכתו בין שלושת בניו. בשנת 6 לפנה"ס נקבע משטר חדש ביהודה שהפכה לפרובינציה רומית ושמה "יודיא". באשה עמד נציב רומי. בתמונות: תמונת הורדוס – משוער, ומפה של ממלכת הורדוס בשיאה

שלטון ישיר באמצעות נציבים

בשנת 6 לספירה נהפכה יהודה לפרובינקיה רומית (אזור שהיה בשליטת האימפריה הרומית מחוץ לתחומי איטליה. בראש כל פרובינציה עמד נציב שמינה הקיסר, הנציב נשלח מרומא). הנציב ישב בקיסריה ושם גם שכנה מפקדת הצבא.

יהודה הייתה שונה מכמה בחינות מן הפרובינציות האחרות :

אורח החיים והפולחן הדתי המיוחד של תושביה.

התנגדותם של היהודים לשלטון נוכרי.

סכסוכים תמידיים בין התושבים היהודים והלא-יהודים.

סמכויותיו של הנציב

1. היה אחראי לסדר הציבורי בעזרת חיל עזר שגייס מהאוכלוסייה ההלניסטית. בירושלים שהה חיל מצב באופן קבוע.

2. היה אחראי לגביית המסים, ועמד בראש המערכת המנהלית של הפרובינציה.

3. ניתנה לו סמכות שיפוטית והותר לו להכריע בדיני נפשות.

4. פיקוח על חיי הדת : הייתה לו סמכות למנות כוהנים גדולים או להדיחם, בידיו הופקדו בגדי הכוהן הגדול והוא מסר אותם לכוהנים רק בחגים. עם זאת הכוהן הגדול המשיך להיות נציג העם לפני השלטונות. לסנהדרין נותרו סמכויות שיפוט – אך כנראה ניטלה ממנה הסמכות להכריע בדיני נפשות.

מאפייני שלטונם של הנציבים

תקופת הנציבים הראשונים (41-6 לספירה)

תקופת הנציבים הראשונים הייתה, על פי רוב, נוחה ליהודים. רוב הנציבים כיבדו את המסורת היהודית. יחד עם זאת היו נציבים שדרדו את היחסים שבין הרומאים ליהודים כמו :

פונטיוס פילאטוס נציב 5 (37-26 לספירה),

- הכניס יחידות צבא לירושלים שנשאו תמונות של הקיסר צמודות לדגלי הצבא.

- השתמש בכספי המקדש כדי לבנות אמת מים לירושלים. העם ראה בנטילת כספים מאוצר בית המקדש פגיעה וחילול קודשי בית המקדש. פונטיוס פילאטוס נערך בכוח רב לדכא את התנגדותם של היהודים, ובנה את אמת המים עפ"י תכנונו.

- דן את ישו למוות בצליבה, משום שראה בפעולותיו של ישו סכנה לקיום השקט והסדר בפרובינציה.

הקיסר גאיוס קליגולה (41-37 לספירה) דרש מכל תושבי הקיסרות להעריצו כאל, הורה על הצבת פסלו בבית המקדש בירושלים. הפקודה לא בוצעה לבסוף בשל חששו של נציב סוריה מתגובת היהודים ובשל התערבותו של אגריפס הפרשה הותירה משקע מר בקרב היהודים.

תקופת הנציבות השנייה (44 - 66 לספירה):

בשנת 44 לספירה חזרה רומא לשלוט ישירות ביהודה. במהלך תקופה זו שלטו בארץ שבעה נציבים (משגיחים, מושלים מעם רומא). תקופה זו הייתה הרבה יותר סוערת ובעייתית מאשר תקופת הנציבים הראשונה. בתקופה זו התגלו מכלול המרכיבים שגרמו בסופו של דבר לפרוץ המרד בשנת 66 לספירה :

1. **עול כלכלי כבד** - הוכבד עול המסים שהוטלו על היהודים והחמירה מצוקתם הכלכלית.
2. **עוינות בין יהודים לנוכרים** - התגברו יחסי האלימות בין היהודים בארץ לבין תושביה הנוכרים של א"י. בשל קרבתם התרבותית ליישוב הנוכרי **נקטו הנציבים בד"כ עמדה אנטי יהודית** בסכסוכים אלה. היו גילויי מתח ועוינות בין היהודים לבין החיילים הרומים והנציבים. כך למשל כאשר התאסף העם בחג הפסח בחצרות המקדש, חשף את עצמו בצורה מגונה אחד החיילים שניצב מעל לחומה, וחירף את אלוהי ישראל. במקרה אחר קרע חייל רומי ספר תורה ושרפו.
- כנגד פעולות שנחשבו לפעולות מרדניות, הגיבו הנציבים ביד קשה כלפי האוכלוסייה היהודית ללא הבחנה בין מורדים לבין שאר האוכלוסייה.
3. **פעילות כנגד תנועות משיחיות** - בתקופה זו התגברה התופעה של נביאים ומשיחים שהתיימרו לפעול בשם האל. הם טענו שיש בכוחם לחולל נסים ולהביא גאולה. הנציבים נקטו ביד קשה כלפי מנהיגי התנועות הללו והוציאו אותם להורג מחשש שיעוררו תסיסה בעם נגד שלטונה של רומא.

4. בתחום היהודי הפנימי - המאבקים בתוך החברה היהודית נהפכו לאלימים. קבוצות של מורדים קיצוניים פעלו באלימות נגד מי שנחשד כמשתף פעולה עם הרומאים. רצח יריבים פוליטיים נעשה בשעות היום ובפומבי בהתכנס העם לחוג את חגיו.

אחרון הנציבים והגרוע שבהם היה **גאסיוס פלורוס**, ובימיו מעשי האלימות נעשו תכופים מתמיד וחריפים מתמיד. הוא תואר כאכזרי, מושחת ורודף בצע. בימיו פרץ המרד הגדול של היהודים ברומאים.